

Appendix

Vad du ser

Ansikten och röster om flyktingskap

Med boken *Vad du ser* vill jag göra gömda människor synliga. Jag vill ge ansikte och röst åt det anonyma flyktingskapet i vårt land och underlag för samtal och frågor som har med människosyn, mänskliga relationer och rättigheter att göra. Jag menar att det personliga mötet är grundläggande för all etik.

Det här häftet ger tanketrådar som kan fördjupa vår kunskap och skapa sammanhang. Jag utvecklar något av det jag som konstnär vill att teckningarna ska förmedla; presenterar några nyskrivna texter och citerar andra författares verk.

Sven-Eric Liedman är idéhistoriker och författare. Han tar sin utgångspunkt i *blicken och rösten* i sin betraktelse över det mänskliga, vår identitet och förhållandet människor emellan. **Ingrid Schiöler**, som under ett helt yrkesliv engagerat sig i flyktingfrågor, berättar om romernas utsatthet idag och i ett historiskt sammanhang. Romernas situation är speciell och viktig att lyfta fram, inte minst p g a att de ofta hamnar i en negativ mediebelysning, offer för nedärvda fördomar. Men en mer övergripande bild av situationen för papperslösa och asyllagstiftningen i Sverige idag ger oss **Lise Blomqvist**, journalist och författare, som också skriver på en bok om en somalisk kvinnas erfarenheter som flykting i Sverige.

Min förhoppning är att bokens teckningar ska bli betraktade och tillsammans med texterna bli utgångspunkt för tankar och reflexioner kring vad som händer i vår närhet, vad vi kan lära av historien och hur vi vill att framtiden ska se ut.

Jag vill varmt tacka er som bidragit med texter men även alla andra som stöttat, inspirerat och gett mig kraft att arbeta vidare.

Stort tack till Stiftelsen framtidens kultur och Västra Götalandsregionen, Konst- och kulturutveckling, för intresse, uppmuntran och ekonomiskt stöd.

Jag tillägnar boken *Vad du ser* med appendix de porträtterade.

Nösslinge i augusti 2010
Eva Skogar

Den andres ögon – solidaritetens grund

av *Sven-Eric Liedman*

Det första som ett mycket litet barn fäster uppmärksamheten vid är ansikten. Det är leende ansikten som lockar fram barnets eget leende. Att mötas blick mot blick – eller rättare sagt blick in i blick – innebär för både barn och vuxna en omedelbar närkontakt. I blickmötet kan vilka slags känslor som helst spela fritt – från den mest överjordiska kärlek till vitglödगत hat eller från iskallt förakt till krypande undergivenhet. När fotgängaren och bilisten växlar blick vid ett övergångsställe är det ett svalt samförstånd som upprättas.

Rösten är också en avgörande del av en människas identitet – för den blinde måste den till stor del också spela ögonens roll i mötet med andra. Vännen som ringer i telefonen behöver inte presentera sig; rösten säger för den välbekante mer om en människa än namnet.

Rösten och ögonen är en avgörande del av mig själv, av min identitet. Det finns till och med lås som bara öppnas om det tilltalas med rätt röst, och vid vissa passkontroller tjänar ögonens iris som identifikation.

Vid förhör där motvilliga sanningar ska lockas fram riktas bländande ljus mot den anklagade. Ingen ögonkontakt ska kunna mjuka upp relationen mellan förhørsledaren och hans offer. Ur blickar som korsas kan samförstånd uppstå, om så bara det mest grundläggande av alla samförstånd: jag är människa, och du är också människa.

Allt som jag hittills talat om kommer före det språk som består av ord och meningar. Men detta språk rymmer de ord med vars hjälp vi kan fånga olika sätt vi kan ha att förhålla oss till andra människor.

”Solidaritet” är ett sådant ord, och det är just det ordet som jag här ska skriva några rader om. Ordet har sin rot i latinets ”solidus”, som betyder fast och gjuten i ett stycke – solid kan man säga på svenska. Ur det ordet skapade man i Frankrike redan på 1500-talet en juridisk term ”solidarité” vars betydelse efter hand kom att spela en viktig roll i bankjuridiken. För att ge ett lån kan en bank begära säkerhet: några personer går i god för att räntor och amorteringar ska skötas. Om så inte sker, blir det dessa borgenspersoner som blir skyldiga att återbetala skulden. Det ska tillgå så, att en av dem betalar hela summan men i gengäld har rätt att förvänta sig att de andra ersätter honom eller henne med sin del av summan.

Principen kallas ”solidariskt ansvar” och fångas i det gamla lösenordet ”En för alla, alla för en”.

Från juridiken kom ordet in i samhällstänkandet och politiken och har alltsedan 1800-talet spelat en viktig roll i synnerhet inom arbetarrörelsen men under senare decennier framför allt inom den rörelse som kallas just solidaritetsrörelsen.

Solidaritetsrörelsen har ofta haft siktet ställt på människor långt bort i världen – flyktingar från länder som slits sönder av krig och andra konflikter, de förtryckta i diktaturer av olika slag, fattiga och svältande var de än befinner sig. Konservativa kritiker hävdar att man i stället borde ägna sig åt det mest närliggande. Men för den som gripits av denna sorts solidaritet finns det när det gäller samhörighet inga gränser och inget långt borta eller nära.

På senare tid har det dykt upp växande svårigheter att skilja solidaritet från välgörenhet. Ändå är skillnaden avgrunds djup. Både välgöraren och den som är solidarisk försöker hjälpa andra människor ur deras trångmål. Men för den som ägnar sig åt välgörenhet är rollerna fasta och fixa: det finns en hjälpare och en hjälpt. Någon är fattig, någon är rik. Någon är fångslad, en annan är fri.

Solidariteten har alltsedan ordet fick sin politiska betydelse setts som en samhällsförändrande

kraft. Genom solidariteten ska den andras trångmål inte bara botas tillfälligt. Det är de omständigheter som ytterst förorsakat svårigheterna som ska förändras.

Grunden för känslan av solidaritet ligger i insikten att min egen position ingalunda är säker. I morgon kan det vara jag som behöver hjälp. Människan själv liksom den värld som hon varit med om att bygga upp är sårbara. I den andres blick kan jag spegla mig själv. Det är inte svårt att i den andres ansikte tänka in sitt eget. Var det inte tillfälligheter som gjorde mig till man eller kvinna, som lät mig födas bland välbärgade människor eller fattiga, med en frisk kropp eller en sjuk?

Och en gång var vi alla totalt hjälplösa, när vi var små barn. En gång blir vi det åter, som sjuka eller i dödens omedelbara närhet.

I den gemensamma svagheten har vi vår styrka. Paragrafryttaren försöker sätta sig på sina höga hästar. Men viska i hans öra: Också du...!

Till sist är vi alla lika, du och jag, hon och han.

Historia av utsatthet

av Ingrid Schiöler

Romerna har som folkgrupp en månghundraårig historia av förföljelse, som pågår än idag på flera håll i världen.¹

Under nazitiden förintades minst en halv miljon romer, något som för flertalet människor ännu är ett okänt faktum. Och under 1990-talet och de senaste krigshändelserna i forna Jugoslavien har återigen romer fördrivits och dödat. Detta har sällan blivit några nyheter i medierna, då konfliktrapporteringen oftast handlat om serber och albaner i Kosovo eller serber, kroater, och muslimer under kriget i Bosnien. Romerna har alltför sällan blivit omnämnda. Men faktum kvarstår. Romerna har utsatts för svåra övergrepp, förföljelse och fördrivning från sina hem. Många har skadats, en del har dödat och åter andra har lyckats fly.

Bland de länder dit Balkans romer har kunnat fly finns Sverige. Men vanligast har varit att fly till något näraliggande land, t ex Serbien, som uppskattningsvis tagit emot 50 000 romer från Kosovo, och Makedonien, dit mellan tre och fyra tusen romer tagit sin tillflykt sedan 1999. Här i Sverige har det blivit allt svårare för asylsökande romer att få uppehållstillstånd. Fram till april 2008 kunde romer från Kosovo beviljas asyl och erkännas ha flyktingskäl, men efter ett vägledande beslut anser migrationsmyndigheterna att situationen inte är tillräckligt problematisk. Och romer från Serbien, Bosnien och Makedonien som sökt asyl får även de avslag med motiveringen att situationen i hemlandet avsevärt förbättrats, bland annat genom lagstiftning som förbjuder diskriminering.

Enligt officiella bedömningar från bland annat UNHCR utsätts romer från Kosovo för förföljelse och skyddsbehov kan därför föreligga. Andra människorättsrapporter pekar på romernas utanförskap och att deras mänskliga rättigheter inte tillgodoses i flera av Balkans länder. Men i vilken grad tar man hänsyn till dessa uppgifter?

Då romerna hittills inte sett någon möjlighet att själva påverka sin utsatta situation, lyfter de sällan fram sina egna asylskäl. De känner sig osäkra i kontakten med myndighetspersoner och har svårt att berätta om händelser före flykten. Romernas utanförskap förstärks när de lever som papperslösa och deras av tradition transnationella livsmönster blir en upprepning som bara ger näring åt större antiziganism.²

Den marginaliserade tillvaro de hamnar i vid ett återsändande till Serbien och Kosovo står i strid

med de mänskliga rättigheter som bl a berör rätten till bostad, rätten till utbildning och arbete. Att fly från förföljelse, utsatthet och grova övergrepp från det ena landet till det andra där man inte får bosätta sig, betyder att det finns romska familjer där barnen varit på flykt i hela sitt liv och ändå inte har något land där de vet att de får stanna. Ett liv på en soptipp eller i ett kartongläger tillsammans med tusentals andra romer utan vatten, avlopp och elektricitet är vad som väntar många av de avvisade. De borde ha rätt att få en dräglig tillvaro, där de kan leva utan att känna skräck för att bli förföljda bara för att de är romer. Och de måste kunna ha en framtid i det nya Europa där de får utbildning som kan leda till arbete och egna försörjningsmöjligheter. Demir Ramadan säger: "Vad som händer med mig orkar jag inte bry mig om längre. Men mina barn måste få ett liv. Det kan de aldrig få i Kosovo".³

Varje gång jag träffar en gömd romsk familj får jag likartade rapporter om livet före flykten. Och jag inser att livet som gömd i Sverige ändå är bättre än ett liv som förföljd i det forna hemlandet. För som de allra flesta uttrycker det: här räknas de i alla fall som människor och de behöver inte frukta för sina liv.

1) Romer har funnits i Europa i 700 år, i Sverige sedan 1500-talet. Men först på 1960-talet har de kunnat vara bofasta här och barnen har fått gå i skola. De är sedan 2000 erkända som nationell minoritet.

2) Ordet betyder zigenarhat. Zigenare har länge varit en vanlig beteckning, men sedan romerna blev en erkänd nationell minoritet, används i stället ordet romer.

3) IMÅL Göteborg, 2010-02-12

Papperslösa och deras villkor

av Lise Blomqvist

Papperslös är ett begrepp som ofta nämns i debatten. Det är en samlingsbeteckning på människor som vistas i Sverige utan tillstånd under längre tid. En del kommer av ekonomiska skäl och har rest in i landet utan att kontakta myndigheterna och söka om uppehållstillstånd. Andra har sökt asyl och fått avslag och har då valt att "gå under jorden", dvs hålla sig gömd för att slippa bli utvisad. Papperslösa människor finns i alla rika länder. Av naturliga skäl vet vi inte exakt hur många de är. En uppskattning är att det finns 20 000-35 000 gömda i Sverige. Som en jämförelse kan nämnas att mellan 7 och 20 miljoner människor lever illegalt i USA, de flesta från Mexiko och övriga Latinamerika.

Att vara papperslös innebär att man står utan skydd från samhället och är helt beroende av välvilliga människor. Någon ordnar i hemlighet bostad och samlar in pengar för mat och kläder. Den papperslöse lever ofta instängd och kan eller vågar inte röra sig ute bland människor. Barnen går oftast inte i skolan. Man har inga försäkringar och kan t ex inte söka sjuk- eller tandvård eller köpa mediciner på vanligt sätt. För den som inte är registrerad hos myndigheterna (och inte kommer från ett land som Sverige har försäkringsavtal med) kostar detta tusentals kronor.

Röda Korsets flyktingcenter i Stockholm, Deltastiftelsen i Malmö och Rosengrenska Stiftelsen i Göteborg är några av de mottagningar på hemlig adress där man tar emot papperslösa patienter. Läkare, sköterskor och tolkar arbetar tillsammans med andra hjälpare gratis.

Vem får asyl i Sverige?

Alla länder inom EU har samma asylregler, men man tillämpar dem på mycket olika sätt. De som har hårdast tryck av asylsökande är strängare, ofta därför att de anser att andra EU-länder ska hjälpa till och dela på ansvaret. Flest flyktingar kommer nu till länderna i Medelhavsområdet. I tidningarna kan vi läsa om mycket svåra förhållanden där.

En huvudregel är att den som anser sig vara flykting ska söka asyl i det första trygga land hon kommer till. Därför skickar t ex Sverige tillbaka människor till Malta, Italien och Grekland om de har blivit registrerade där.

Enligt de internationella reglerna har en person rätt till asyl om hon känner en *välgrundad fruktan* för förföljelse på grund av

- ras
- nationalitet
- religiös eller politisk uppfattning
- kön eller sexuell läggning eller
- annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp och inte kan eller vågar söka skydd i sitt eget land.

Andra orsaker till asyl är om personen

- löper risk att straffas med döden eller att utsättas för kroppsstraff, tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning eller
- som civilperson löper en allvarlig risk att skadas på grund av väpnad konflikt eller svåra motsättningar i hemlandet
- inte kan återvända till sitt hemland på grund av miljökatastrof.

Den som har begått allvarliga brott kan inte få asyl.

Antal asylsökande i Sverige 2009 efter medborgarskap

Somalia	5 874
Irak	2 297
Afganistan	1 694
Kosovo	1 239
Iran	1 144
Ryssland	1 058
Eritrea	1 000
Övriga	9 888
Totalt	24 194

Siffrorna gäller enbart dem som sökt asyl. Av administrativa skäl finns f n inga siffror för avgjorda ärenden; hur många som fått stanna och hur många som avvisats. Asylsökande kommer från ett stort antal länder. Tabellen anger de f n största grupperna.

Källor: Migrationsverket, SCB, Röda Korset.

Tankar om etik och mänskliga rättigheter

av Eva Skogar

Jag och du, vi och de andra; då och nu

Det finns ett sinne som kan identifiera en människas ansikte, som gör att vi kan känna igen varandra men också tolka känslor och uttryck. Kanske är detta sinne en förutsättning för vår förmåga till empati.

Boken *Vad du ser* inbjuder till långsam läsning och ett betraktande av "det öppna och uppfordrande i ett ansikte och vårt personliga ansvar inför detta". Här citerar jag den litauisk-franske filosofen Emmanuel Lévinas, som betonar den enskilda människans värde och vårt ansvar för varandra. Han har också sagt: "Ansiktet är utsatt, hotat, som om det inbjöd till våldshandlingar. Samtidigt är det ansiktet som förbjuder oss att döda." (Ur *Etik och oändlighet*).

Teckningarna kan förhoppningsvis förmedla utsatthet och väcka känslor. Men hur ska vi sedan hantera dessa känslor och alla svåra frågor som vi samtidigt ställs inför?

Ett globaliserat samhälle med alla dess motsättningar tvingar var och en att ta ställning till vad som händer i världen – eller låta bli att se längre än till sitt eget, den rika världens, välbefinnande. Vilka är oroshärdarna? Hur ska vi förstå och hantera olika motsättningar? Hur ser vårt personliga ansvar ut? Hur ser förhållandet mellan kunskap och värderingar ut? Vari bottnar våra värderingar? Vilka är vi och vilka är de andra? Att begränsa sitt synfält är också ett ställningstagande. Stefan Jonsson skriver i boken *Andra platser*: "Denna barbariska brist på kännedom om andra platser än den egna byn leder till att alla andra folk framstår som fiender."

Från dagens flyktingsituation är det lätt att dra historiska paralleller; tankarna går ofta till andra världskriget och Nazityskland, som uppvisade den ultimata ondskan. Men vad har vi lärt oss? Låter vi det som hände då få hända igen? Skrämmande exempel på s k etnisk rensning och folk-mord inträffade på 1990-talet i före detta Jugoslavien och i Rwanda.

Rösterna

Allt jag hör är röster. Rösterna berättar olika versioner. De berättar sina sanningar. Jag förstår att du är rädd för det kaos som uppstår när berättelserna faller samman. Jag är också rädd.

Bruset

Jag är en konsekvens av att ha lyssnat för intensivt till bakgrundsbruset. Allt som låter sig anas men som är svårt att belägga. Beläggandet gör mig till en del av bruset och om jag någon gång får in rätt kanal fungerar det bara på min egen radio. Jag är en kannibal som äter texter och idisslar textens mening och låter det bli en del av mitt blodomlopp.

Cecilia Persson skulle skriva en avhandling i historia om kvinnor från Polen som överlevt Förintelsen. Men engagemanget i dagens asylpolitik och smärtan inför ämnet tog överhanden och det blev en annan bok: *Tiden – En flod utan stränder*, ur vilken ovanstående dikter är hämtade. Att tolka sina känslor och att söka dokumentärt material är kompletterande strategier. Från bokens baksidestext: "De överlevandes vittnesmål ger oss även nycklar till svensk flyktingpolitik i ett historiskt och ett nutida perspektiv. Finns det en länk mellan 1945 års överlevare och vår tids apatiska barn, gömda och papperslösa flyktingar?"

En pojke, huvudpersonen i Imre Kertész' roman *Mannen utan öde* beskriver ögonblicket då han

bedöms "duglig" – och får möjlighet att överleva: "(...) med ena handen fortfarande mot mitt ansikte och den andra pekande mot andra sidan vägen sköt han sedan undan mig och skickade mig bort till de andra, de lämpliga (...) Och när jag såg deras strålande ansikten förstod jag kanske vad det var som skilde vår grupp från den på andra sidan: det var framgången, om jag kände rätt."

Här beskrivs känslan av utvaldhet, men framförallt: uppdelningen i "vi och dom". Kertész var själv en av dem som överlevde Förintelsen. Samma lotteri eller sortering av människor pågår även idag, på olika plan. Vad händer med flyktingen? Någon annan har makt över hennes liv och framtid.

Christina Haglthorn är psykoterapeut och engagerad i flyktingarbete. Även hon skriver dikter utifrån sina erfarenheter, ofta fyllda av undertryckt vrede. Nr 58 i diktsamlingen *Grus* avslutas så här:

*Uppfinningsrikedomen
förefaller vara stor
hos Migrationsverket,
när det gäller
att ställa upp hinder
för den som vill söka skydd
i vårt land.
Verket tycks också ha
byggt ett system av skydd
för sina tjänstemän
mot smärtan och våndan
hos de asylsökande.
Ju svårare ett beslut
kan förväntas vara,
desto längre bort
från mötet med
den verkliga människan,
fattas det.
Det som saknas
är nåd, vett
och medmänsklighet.*

Handläggare på Migrationsverket skulle säkert kalla det en orättvis betraktelse. Men vad är sanning och vad är rättvisa? Vi måste också fråga oss: vems sanning och vems rättvisa?

Azar Mahloujian kom från Iran till Sverige 1982. Hon tillägnar sin bok *De sönderrivna bilderna* en pojke som försökte fly från Iran på samma sätt som hon själv gjort. Boken börjar så här:

*Nyheten är kort: Han frös ihjäl. Det hände under flykten över bergen. Han skulle ta sig till Turkiet. Han ville inte dö i kriget. Jag känner mig förlamad. Rösten där borta i telefonen försöker trösta mig. Jag förstår ingenting. Hur kan en 19-årig pojke dö så lätt? Människor dör som flugor. Livet är så ovärdigt där borta.
Jag sitter med darrande kropp och tänker på honom. När jag träffade honom sist var han nästan ett barn. Han skulle fly samma väg som jag. Jag minns vad man hade sagt till mig: "Du fryser*

ihjäl. Du vet inte, men folk har dött i sådan kyla.”

När jag berättade för mina vänner vad jag varit med om, sade de att jag skulle skriva ner det. Men jag tyckte inte att det var något märkvärdigt. Det var bara en svår resa. Den var farlig, men ändå vet alla att en flykt inte kan vara ofarlig. Jag kände inte något behov av att berätta. Men nu har hans död väckt det behovet hos mig. Jag vill inte att något så tragiskt ska hända utan att det kommer till någons kännedom. Jag vill lämna vittnesbörd om den här perioden som vi går igenom nu. Jag vill tillägna den här boken honom som flydde från kriget, men inte från döden som väntade på honom i bergen.

Motiven bakom en flykt är alltid personliga men berättelserna är ofta likartade. Flykten måste ske med hjälp av ”flyktingsmugglare” och risken att misslyckas, att bli stoppad eller lurad är densamma. Och kostnaden är stor. Boken berör en kedja av omständigheter, tillfälligheter, som till sist leder ”Nahid” till Sverige – inget självklart mål! Genom att läsa om detta har ”vi” blivit rikare på kunskap. Vi får kännedom om hur livet kan se ut i ett annat land och vad som kan driva någon därifrån; om hur kampen, att bli respekterad för den man är, fortsätter här hos oss. Kanske kan vi identifiera oss med någon av ”dom”, som också har åsikter om ”oss”. Kanske kan kategorierna upphävas med hjälp av berättelser?

Att vittna – i flera led

”Hur kan man vittna om en unik erfarenhet och samtidigt bli trodd? Kring detta dilemma kretsar Michaels Azars essä om vittnet och vittnesmålet.” (Glänta produktion).

Michael Azars inleder sin bok *Vittnet* så här:

Det har sagts att människan bara kan vittna på två sätt: med blodet eller ordet. I det första fallet vittnar hon med sitt eget liv som insats; det är genom den döda kroppen som sanningen uppstår. I klassisk grekiska betecknar ”martyr” (martyr) just vittne. I det andra fallet försöker vittnet uppdaga sanningen genom att ta till orda; det är genom vittnets mun som det förflutna och frånvarande återföds i det närvarande nuet.

Vi får hoppas att det blir ordets vittnesmål som gäller oss! Att bli martyr för att vittna om oförrätter borde tillhöra historien. Men de utsatta hörs sällan. Någon måste vittna om deras utsatthet. Och man kan vittna i flera led, genom att iaktta och föra vidare vad man ser och hör. Därför är även mina porträtt av gömda flyktingar vittnesmål; jag har varit närvarande med alla mina sinnen. Michael Azar igen:

Människan är människans enda vittne: endast vi kan minnas, döma och vittna om varandra – hur illa det än är ställt med vårt minne, vårt omdöme och vår förmåga att tala sanning.

Korta fakta

Min kontakt med gömda flyktingar inleddes våren 2005 och bokens flyktingporträtt avspeglar därför situationen just då; vilka flyktinggrupper som sökte vård efter att ha nekats uppehållstillstånd under början av 2000-talet. En kort presentation av var och en vore kanske önskvärt. Men jag tvekar; vem vill/vill inte bli igenkänd? Jag berättar bara vad jag säkert kan veta. Jag vet inte exakt vilka som fortfarande lever i Sverige – med PUT eller fortfarande gömda – och vilka som utvisats. Min avsikt

med teckningarna är att vittna om en alldeles särskild situation, som samtidigt är allmängiltig och pågående. De porträtterade, helt kort:

Människorna bakom de 21 teckningarna är 8 kvinnor, 6 män och 2 barn, en flicka och en pojke. Flera av dem är tecknade vid två olika tillfällen med ett par månaders mellanrum. En kvinna från Iran finns på sidorna 5 och 21. Från Iran kommer även kvinnan på sidorna 35 och 45, mannen på sida 19 och hans båda barn, sidorna 9 och 17, och mannen på sida 39. Från f d Jugoslavien och övriga Östeuropa kommer den andra stora gruppen flyktingar, här på sidorna 7, 11, 23, 25, 29, 31/33 och 43. Några av dessa är romer. På sidorna 13 och 41 en kvinna från Ryssland. En gammal kvinna från Chile, som ville förenas med barn och barnbarn i Sverige, finns på sidorna 27 och 15 (för att ta det kronologiskt). Slutligen kvinnan från Turkiet, på sida 37, som efter upprepade avslag och mer än sex år som gömd, fick uppehållstillstånd våren 2010.

Opinionsbildning och aktivism

Att förklara och berätta vad man sett och upplevt, bevitnat, kan vara en medborgerlig plikt men är också en journalistisk uppgift. Likaså att misstro och kontrollera givna uppgifter, även från myndigheters och makthavares sida. Den uppgiften gäller inte bara den granskande journalisten utan alla människor i en demokrati: Att vara kritiska och vaksamma.

Många är de eldsjälar, ideella organisationer och nätverk som arbetar med att hjälpa utsatta människor och bilda opinion för en humanare flyktingpolitik. När det blev allmänt känt att barn drabbades av apatiska, livshotande tillstånd och trots detta tvingades ut ur landet, växte opinionen mot regeringens flyktingpolitik. 2005 organiserade Sveriges Kristna Råd det s k *Påskuppropet*, som starkt kritiserade asylprocessen och som en stor mängd organisationer anslöt sig till. Under ett par månader genomfördes en namnsamling med nära 160 000 namnunderskrifter. Fem av sju riksdagspartier skrev med hänvisning till Påskuppropet en motion i riksdagen med förslag om amnesti för asylsökande och ställde sig bakom nätverket *Flyktingamnesti 2005*. Bakgrunden och utvecklingen av amnestifrågan finns väl dokumenterade i boken *Välgrundad fruktan* av David Qviström. Samma period granskas också i böckerna *I Sveriges väntrum* av Lasse Granstrand och *De apatiska* av Gellert Tamas, m fl.¹

Motivationen för mellanmänsklig respekt och empati kan utgå från olika källor. En etisk grund för de mänskliga rättigheterna finns hos de stora religionerna; och hos de gamla grekerna. Katastrofala historiska erfarenheter och samförstånd över gränser, traditioner och världsdelar gav upphov till FN:s *allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna*. Denna deklaration, som förhandlades fram efter andra världskriget – en *”moralisk ledstjärna för mänskligheten”* (1948) – har senare kunnat ligga till grund för nationell lagstiftning och medborgerliga rättigheter. Uppföljare är konventionerna från 1966, *”den andra generationens rättigheter”*. Läs vidare! Allt detta finns väl dokumenterat i böckerna *Vad är mänskliga rättigheter* och *Mänskliga rättigheter för alla och envar* – mina förslag i litteraturförteckningen nedan.

I antologin *Där främlingskapet bryts kan en ny värld börja: om migration, mångfald och människovärde*, vill Svenska kyrkan dela med sig av nya tankar och *”rusta människor att bemöta främlingsfientlighet och rasism hos andra och hos sig själva”*. Till sist vill jag påminna om min inspirationskälla framför andra, boken *Lyckad nedfrysning av herr Moro*, där dokumentära och konstnärligt oöverträffade foton och klassiska exempel ur världslitteraturen tvingar oss att tänka själva.

1) Se litteraturförteckning.

Litteratur

- Azar, Michael, *Vittnet* (Glänta produktion, 2008).
- Buber, Martin, *Jag och Du* (Dualis, 1994).
- Där främlingskapet bryts kan en ny värld börja* (red. Kristina Hellqvist, Arcus, 2010).
- Elmeroth, Elisabeth & Häge, Johan, *Flyktens barn: medkänsla migration och mänskliga rättigheter* (Studentlitteratur, 2009).
- Espelund, Görel och Karlsson, Andreas, *Till mänsklighetens försvar: lakttagelser av krigsbrott, tribunaler och försoning* (Juridisk Reportagebyrå, 2006).
- Granestrånd, Lasse, *I Sveriges väntrum: om pressade politiker, flyktingar och ett land i förvandling* (Norstedts, 2007).
- Greenhill, Malin och Ulfsparré, Christina, *Mänskliga rättigheter för alla och envar* (Norstedts, 2007).
- Hagelthorn, Christina, *Grus* (Tre Böcker Förlag, 2010).
- Jonsson, Stefan, *Andra platser: en essä om kulturell identitet* (Norstedts, 1995).
- Kertész, Imre, *Mannen utan öde* (Norstedts, 2002).
- Lanzmann, Claude, *Shoah. De överlevande berättar* (Alfabeta, 1988).
- Lévinas, Emmanuel, *Etik och oändlighet* (Symposion, 1988).
- Liedman, Sven-Eric, *Att se sig själv i andra. Om solidaritet.* (Bonniers, 1999).
- Lyckad nedfrysning av herr Moro* (Stockholms läns landstings kultur- och utbildningsnämnd, 1992).
- Mahloujian, Azar, *De sönderrivna bilderna* (Bonniers, 1995).
- Persson, Cecilia, *Tiden – En flod utan stränder* (Recito, 2010).
- Qviström, David, *Välgrundad fruktan: om asyl, amnesti och rätten till trygghet* (Cordia, 2005).
- Rosengren, Annette, *Vinna eller försvinna: om flykt, asyl och hjälpare* (Carlsson, 2009).
- Roth, Hans Ingvar, *Vad är mänskliga rättigheter?* (Natur & Kultur, 2007).
- Sonntag, Susan, *Att se andras lidande* (Brombergs, 2004).
- Tamas, Gellert, *De apatiska: om makt myter och manipulation* (Natur & Kultur, 2009).
- Vestin, Sanna, *Flyktingfällan* (Ordfront, 2006).

Se även www.evaskogar.se

Vad du ser av Eva Skogar utkom 2009

ISBN 978-91-633-4035-2

Appendix, 2010
© respektive författare